

TERORIZMAS: JO PRIEŽASTYS IR RAIDOS TENDENCIJOS

Dr. Darijus Beinoravičius

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 46 97
Elektroninis paštas dabein@mruni.lt

Pateikta 2005 m. sausio 11 d.

Parengta spausdinti 2005 m. gegužės 31 d.

Pagrindinės sąvokos: terorizmas, teroras, demokratijos procesas, digarchija.

S a n t r a u k a

Straipsnyje, atsižvelgiant į terorizmo kaip reiškinių teisinio pobūdžio ypatumus, aptariama terorizmo sąvokos problematika. Terorizmo reiškinį mokslininkai analizuoja politiniu, ekonominiu, sociopsichologiniu požiūriais, nors vis daugiau dėmesio skiriama teisiniams teoriniams šio reiškinio ypatumams. Išsamesnė terorizmo analizė straipsnyje parodo, kad „terorizmo“ sąvokos vartojimas, neatsižvelgiant į šio reiškinio priežastis, paverčia kovą su terorizmu ideologiniu įrankiu, kartu keliami vis didesnė grėsmė žmogaus teisėms. Straipsnyje analizuojamos terorizmo priežastys, numatomos ir tolesnės terorizmo raidos pasaulyje tendencijos.

Straipsnio problematika ir aktualumas. Formulotė „vieno žmogaus teroristas yra kito laisvės gynėjas“ tapo ne tik kliše, bet ir viena sunkiausių kliūčių kovoje su terorizmu. Šiandien terorizmas plečiasi už vienos šalies vidaus ribų, todėl didėja baimės ir konflikto pavojus šalių santykiuose. Ilgą laiką pasaulio politikoje vyravusioms ir vis dar tebevyraujančioms Jungtinėms Valstijoms (toliau – JAV) vis stipriau priešinasi Rusijos, Irano ir Kinijos tautos, kurių valstybinės politikos strateginis prioritetas – tų šalių ekonominės raidos ir jos įtakos regione išsaugojimas bei atsilaikymas prieš JAV interesus. Šiuose santykiuose kitos valstybės pasirenka santykinės pozicijas: Europoje Prancūzija prieštarauja JAV politikai, Vokietija dėl jos suirzusi, o Didžioji Britanija demonstruoja savo ištikimybę. Eurazijoje Japonijos tyla daugiau pasako apie jos nepasitenkinimą negu pritarimą JAV įtakai pasauliui. Pasaulis nesupranta, kodėl JAV nukreipia visą dėmesį tik į gamtos išteklių turtingas Artimųjų Rytų Azijos valstybes: Kuveitą, Iraką ir Saudo Arabiją. Tai leidžia teigti, kad JAV ekonomines ambicijas priversta versti savo politikos prioritetais, nes vartotojiškos visuomenės poreikiai toje milžiniškoje valstybėje nuolat didėja.

JAV ir kitų šalių vartotojiškos visuomenės vis didėjantys agresyvūs interesai rodo kylančių konfliktų (ir terorizmo, nes šis reiškinys tegali būti tinkamai suvoktas teisiniame sociologiniame ir politologiniame kontekste) šaknis, t. y. trūkumus, kurie yra atspirties taškas ieškoti tinkamų priemonių kylančioms problemoms spręsti. Kitaip tariant, straipsnio metodologinė pozicija – problemos sprendimo reikia ieškoti analizuojant reiškinio trūkumus.

Iš gausybės autorių, pastaraisiais metais analizuojančių terorizmą, galėtumėme paminėti garsius teisininkus – politologus Emmanuelį Toddą¹, Paulą Kenedy², Samuelį Huntingtoną³, Zbigniewą Brzezinski⁴, Henry Kissingerį⁵, Robertą Gilpiną¹, kurie vieningai „silpniausia pasaulinių konfliktų vieta“

¹ Todd E. *Après l' empire. Essai sur la décomposition du système américain.* Gallimard, 2004.

² Kennedy P. *The Rise and Fall of Great Powers.* – London: Fontana Press, 1989.

³ Huntington S. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order.* – London: Touchstone Books, 1998.

⁴ Brzezinski Z. *The Grand Chessboard. American Primacy and its Geostrategic Imperatives.* – New York: Basic Books, 1997.

⁵ Kissinger H. *Does America need a Foreign Policy?* – New York: Simon and Schuster, 2001.

pripažįsta JAV agresyvią politiką – norą turėti įtakos pasaulyje. Ši įtaka susiduria su stiprėjančių kitų pasaulio šalių demokratinėms visuomenėms augančiais interesais, todėl, pasak minėtų autorių, JAV dėl kylančios priešpriešos neišvengiamai privalo sąlyginai mažinti savo ambicijas skleisti savo galią vis greičiau besivystančiam bei gausiau apgyvendintam ir demokratėjančiam, atviram pasauliui.

Terorizmo sąvoka ir jos reikšmė. Terorizmo specialistas R. A. Hudsonas terorizmą apibrėžia kaip „netikėtą aukoms, priešingą baudžiamiesiems įstatymams smurtinę veiką, kuria siekiama padaryti psichologinį poveikį adresatui, atkreipti visuomenės dėmesį į tam tikras problemas, reikalavimus, ir pasiekti grupuotės tikslus“ [1, p. 8]. Sąvoka „teroras“, kilusi iš lotynų kalbos žodžio „terror“, reiškia siaubą, baimę, išgąstį [2, p. 858]. Literatūroje pateikiama daug terorizmo apibrėžimų: vieni apibūdina teroristinės organizacijos veikimo metodiką, kiti – pabrėžia terorizmo motyvą ir ypatumus, pavienių teroristų veikimo planus ir pan. Knygoje „Political Terrorism“ Schmidtas ir Youngmanas pateikia 109 sąvokas, apibūdinančias terorizmą [3, p. 33]. Šiose sąvokose bene dažniausiai pasikartojantys reikšminiai žodžiai – siaubas, baimė ir išgąstis. Baimė kaip terorizmo kovos priemonė dažnai vadinama destabilizavimo arba egzistuojančių politinių institucijų nuvertimo įrankiu.

Kovose su terorizmu apibūdinimo problema yra pagrindinis elementas, mėginant koordinuoti tarptautinį bendradarbiavimą, pagrįstą dabartinėmis priimtinais įprastinio karo taisyklėmis, atskiriant terorizmą nuo įprastų kriminalinių faktų, nuo atviro nesutariančių grupuočių karo, nuo aktų, kurie aiškiai suprantami kaip protinio atsilikimo padariniai. Apibendrinant galima sakyti, kad kai nėra vieno aiškaus ir visiems priimtino terorizmo apibrėžimo ir jo priežastiniai ryšiai nevienodai suvokiami, kyla kovos su terorizmu prasmingumo bei pagrįstumo klausimų.

Negalime būti tikri, kad šiuolaikinės demokratinės valstybės visais atvejais vartoja tinkamą terorizmo apibrėžimą. Tokiu atveju dar daugiau abejonių kelia demokratinė valstybių, aktyviai dalyvaujančių kovoje su terorizmu, veiksmai. Galbūt terorizmo sąvokos neapibrėžtumu naudojamos žmogaus teisių pažeidimams nuslėpti?

Terorizmas kaip reiškinys pirmiausia išsiskiria tuo, kad terorizmu mėginama ne tik sukelti paniką, bet ir pakirsti pasitikėjimą valdžia ar vyraujančia politika šalyje. Taigi terorizmas, gąsdinant ir įbauginant platesnę visuomenės dalį, veikia per psichologinę įtaką. Terorizmo socialinį poveikį šandien itin didina du svarbūs veiksniai: 1) šiuolaikinių ginklų technikos išradimai² ir 2) informavimo priemonių besiplečiantis gebėjimas informuoti pasaulį apie tam tikrus reikalavimus skleidžiant baimę.

Dažniausiai teroristinės grupuotės susideda iš nedaug narių, turi ribotą kiekį amunicijos, palyginti mažai organizacinių išteklių. Dėl šios priežasties jos priklauso nuo „netikėto antpuolio ir atitraukimo“ elementų – dramatiškų, dažnai efektingų, kruvinių, griaunamųjų ir smurtinių aktų, todėl apibendrinant galime teigti, kad **terorizmas – tai tyčinis smurto naudojimas civilių arba civilių taikinių atžvilgiu, norint pasiekti politinius tikslus.** Ši sąvoka apima tris svarbius elementus:

1. *Veiklos metodas* – smurto naudojimas, grasinimas susidoroti smurtu. Pagal šį požymį veikia, nepasižyminti smurtu ar grasinimu susidoroti smurtu, nelaikoma terorizmu (įskaitant nesmurtinius protestus – streikus, taikias demonstracijas ir pan.).

2. *Veiklos tikslas* visada politinis – pasiekti, kad būtų įgyvendinti politiniai reikalavimai: pakeista valdymo forma, socialinė ar ekonominė politika, pakeisti valdžios žmonės ir pan. Veikla, neturinti politinių tikslų, nelaikoma teroristine. Smurtinė veikla civilių atžvilgiu, neturinti politinių siekių, nusikalstamieji kriminaliniai arba tiesiog tik psichiškai paveikto žmogaus veiksmai nesiejami su terorizmu.

Vieni mokslininkai linkę politinių tikslų sąrašą papildyti ideologiniais ir religiniais siekiais. Sąvoka turi būti trumpa ir, kiek įmanoma, išsami. „Politinio tikslo“ idėja yra gana plati, apimanti ir kitus minėtus tikslus.

Motyvai neturėtų būti susiję su politinio terorizmo sąvoka. Dauguma analitikų linkę diskutuoti apie aiškius motyvus kaip logiškus ar būtinus terorizmo aspektus, bet jie nėra aiškūs ir labai dažnai tik apsunkena tyrimus. Neatmetama teorinė versija, kad patenkinus politinius tikslus, liekant tiems patiems motyvams, teroristiniai išpuoliai vis tiek baigtųsi, pavyzdžiui, Čečėnijos moterys stoji į kovą skatinamos dar ir tų motyvų, kad žuvo jų broliai, sūnūs ir vyrai. Rusijai patenkinus čečėnų kovotojų reikalavimus, moterys, kaip ir kiti kovotojai, iš kovos pasitrauktų, nors jų motyvai nesikeistų ir jos vis dar negalėtų užmiršti patirtos nuoskaudos.

3. *Terorizmo objektas* – civiliai. Dėl to terorizmas išsiskiria iš kitų politinio smurto rūšių (pvz., pilietiniai karai, civilių sukilimai). Šis naikinimo būdas remiasi civilių gyventojų pažeidžiamumu: išpuoliai prieš neginkluotas aukas kelia daugumos žmonių susirūpinimą, atkreipia žiniasklaidos dėmesį.

¹ Gilpin R. Global Political Economy. – Princeton University Press, 2001.

² Pavyzdžiui, ginklų gamyba JAV užima pirmą vietą pagal pelningumą.

Terorizmo priežastys

Terorizmo ir kitų konfliktų priežasčių tapatumas. Terorizmo reiškinys žinomas nuo pat pirmųjų „terroristinėmis organizacijomis“ laikomų dviejų žydų ekstremistų grupuočių – „Sicari“ ir „Zealots“, veikusių Senovės Romoje 46 m. po Kr., kai abiejų grupuočių nariai kovoje su graikais, romėnais ir žydais atskalūnais nevengė naudoti smurtą. Neretai Romėnų imperijoje aukos buvo žudomos viešai, siekiant perduoti savotišką žinią romėnų valdžiai. Nors terorizmo ištakos siekia I a., terorizmo teorijos pradėtos kurti tik XX a. [4, p. 31].

Terorizmas kaip niekada aktualus šiandien, nes 2001 m. rugsėjo 20 d. JAV prezidentas George'as W. Bushas pasakė: „Arba jūs esate su mumis, arba jūs esate su teroristais“. Neutralių JAV atžvilgiu neliko. „Gėris kovoja su blogiu“. Visas pasaulis tapo kovos su terorizmu vieta. Tačiau ar teroristinėmis grupuotėmis save vadinančių, pavyzdžiui, Hezbollah (remiama Irano), Abu Nidal organizacijos (remiama Sirijos, Libijos ir Irako), Japonijos Raudonosios armijos (dažnai pagal sutartį veikia su Libija), Baader-Meinhof grupuotės (Vokietija), „The Weathermen“ (Amerika, 1970), „Raudonosios brigados“ (Italija) ir daugelio kitų organizacijų siekiai ir konfliktai nėra panašūs į kitus tautinius ir pasaulinius konfliktus, kurių visame pasaulyje kyla daugybė?

Penkiolika pastarųjų metų stebėjome genocidą Ruandoje, religinę nesantaiką Nigerijoje, somaličių klanų kovas, pilietinį karą Siera Leonėje, apartheido režimą Pietų Afrikos Respublikoje, baltaodžių ūkininkų žudynes Zimbabvėje, masinį terorizmą Alžyre. Girdėjome apie islamo revoliuciją Irane, sekame Čėčėnijos konfliktą, anarchiją Gruzijoje, stebėjome Armėnijos ir Azerbaidžano karą dėl Karabacho, kurdų separatistų pasipriešinimą Turkijoje, pilietinį karą Tadžikistane, Kašmyro konfliktą Indijoje, tamulų sukilimą Šri Lankoje, musulmonų karą Filipinų pietuose, talibano režimą Afganistane ir daugelį kitų. Pietų Amerikoje vyksta kairiųjų kovotojų išpuoliai Kolumbijoje. Europoje vyksta Jugoslavijos kroatų ir Bosnijos musulmonų, serbų ir kosoviečių skilimo konfliktas. Kitaip tariant, supratome, kad prievarta gali pasiekti ir mus. Šie konfliktai, laikantis šiandieninės JAV pozicijos, galėtų būti „raminami“ jėga, prikabinus teroristinių išpuolių etiketes. Terorizmo ir kitų konfliktų priežastys panašios, skiriasi tik kovos priemonės ir būdai.

Konfliktai neabejotinai yra nesutarimų rezultatas. Nesutariama tada, kai kyla ginčai, nenorima nusileisti, besiginčijančios šalys neieško kompromisinio sprendimų varianto. Ieškoti kompromiso suinteresuotos tik lygios šalys. Jei kuri iš šalių stipresnė, jai kompromisas nereikalingas, nes ji ir taip savo stiprumu gali laimėti ir jėga garantuoti savo interesų įgyvendinimą.

Tokia padėtis pasaulyje ir susiklostė pastaruoju metu, kai stipriosios šalys neieško kompromisų ir jėga tikisi išlaikyti savo pozicijas. Tokiu atveju teisių ir pareigų pusiausybra tarpvalstybiniuose santykiuose išderinama. Stipriosios šalys jėga primeta savas teises silpnesnėms, taip nepagrįstai užgoždamos kitų šalių piliečių interesus. Terorizmas yra tarpvalstybinių santykių teisių ir pareigų pusiausvyros pažeidimo rezultatas. Terorizmas, kaip mažai kainuojantis kovos būdas, silpnesnei šaliai tampa vienintele priemone reikšti ir skelbti savo reikalavimus stipresnei konflikto šaliai ir visam pasauliui. Paradoksalu, bet terorizmas šiandien nukreipiamas prieš save demokratinėmis laikancias šalis, pavyzdžiui, JAV.

Nereikia pamiršti, kad demokratija taip pat yra procesas, ir jis gali kisti, nes istorija nesustoja. Kai demokratija suteikia kuo didesnei visuomenės daliai lygesnes teises, teisė tokioje visuomenėje ontologizuojama, ir nuo vienodų starto pozicijų pradeda ryškėti visuomenės diferenciacija, nes ne visi visuomenėje vienodai pasiekia esant vienodoms sąlygoms. Tokiame procese neišvengiamai demokratija virsta oligarchija. Apie tai jau yra kalbėjęs Aristotelis. Todėl pritardami E. Toddui galime teigti, kad senosios demokratinės valstybės – Didžioji Britanija, Prancūzija ir JAV – virsta oligarchinėmis valstybėmis, nes demokratija progresuoja ten, kur ji buvo silpna, ir regresuoja ten, kur ji buvo stipri [5, p. 33]. Azijoje demokratiniai procesai tik stiprėja, o Vakaruose, pirmiausia JAV, jie silpsta.

JAV oligarchinei sistemai, kartu ir vartotojiškos visuomenės interesams augti palankus buvo ideologinis ir ekonominis JAV vaidmuo pasauliui po Antrojo pasaulinio karo. Atsiradus ir sustiprėjus demokratijai ir kitose pasaulio šalyse, JAV pagalba tapo neberekalinga. JAV pagalba suteikia jai ir teisių turėti tuose regionuose savų interesų. Ne veltui JAV pagalba nukreipiamą į turtingas ir perspektyvias, dar ekonomiškai neišnaudotas zonas. JAV suinteresuota niekada iki galo nereguliuoti konfliktų, kad galėtų bet kada pateisinti savo karinius veiksmus tų „globojamų“ zonų atžvilgiu. Todėl suprantama, kodėl JAV iki galo nereguliuoja Izraelio ir palestiniečių konflikto, kodėl ji neskubėjo veiksmingai priešintis Lietuvos sovietinei okupacijai.

Demokratija visada skatina visuomenės atvirumą ir ji palankiai vystosi veikiant dviem svarbiems veiksniais: 1) raštingumo didėjimui ir 2) gimstamumo ribojimui [5, p. 44]. Išsilavinimo veiksnys skatina ir migracinius procesus ne tik į Ameriką, bet ir į Europą. Gimstamumo mažėjimas suteikia dau-

giau laisvės šeimoms, pirmiausia moterims, todėl mažas demokratijos modelis pirmiausia vystosi mažiausioje visuomenės ląstelėje – šeimoje. Esant mažiau vaikų, šeima tampa mobilesne ir visuomeniškai aktyvesnė. Raštingumo didėjimas ir gimstamumo mažėjimas yra du universalūs veiksniai, nulemiantys demokratijos plitimą, nes naujose demokratinėse valstybėse pastebimai didėja raštingumas, ir gimstamumo lygis panašėja į Vakarų demokratių šalių statistikos rodiklius.

Naujosios demokratijos pradeda reikalauti savo teisių, o senosios nenoriai užleidžia savo pozicijas. Tai galime paaiškinti ne tik ideologiniu aspektu, bet ir vadovaudamiesi sociologine įžvalga per visuomenės interesus. Laisvėjanti naujųjų demokratijų visuomenė reiškia vis daugiau interesų, o senųjų demokratijų oligarchiniai klanai nenori užleisti savo įtakos – „globos“, t. y. ekonominių ir kitų interesų zonų. Tada kyla konfliktai, kuriuos oligarchinėms vis dar ekonomiškai ir militaristiškai stipresnėms valstybėms nebūtina spręsti ieškant kompromiso, o naujosioms, dar nepajėgioms atviruose procesuose apginti savo interesus, belieka tik radikalūs kovos metodai, pasižymintys sąlyginu pigumu ir dideliu psichologiniu poveikiu, todėl pasaulyje populiarėja terorizmas, kuris dažnai yra ir vienintelis kovos už savo teises ir interesus būdas.

2001 m. rugsėjo 11 d. įvykiai Niujorke neabejotinai klaidingai aiškinami dangstantis „civilizacijų konfliktu“. Vakarų pasaulis, propaguojantis tolerancijos vertybes, taip aiškindamas konfliktą, nors šis aiškinimas labai paplitęs, pateikia paviršutiniškas ir primityvias terorizmo priežastis. Pakistanas ir Saudo Arabija pastaraisiais metais pagal raštingumo didėjimą ir gimstamumo mažėjimą šoktelėjo itin didelį šuolį modernių ir demokratėjančių valstybių link. Universalus terorizmo sąvoka palanki toms šalims, kurios organizuoja pasaulinius „kryžiaus žygius“, ir nesvarbu kur, Filipinuose ar Jemene, Uzbekistane ar Afganistane, Gruzijoje ar Čečėnijoje įkuria savo karines bazines. Pasaulinio terorizmo sąvoka neturi nei istorinio, nei sociologinio pateisinimo, nes neatitinka tikrosios padėties. Universalus terorizmo sąvoka reikalinga tik toms senojo pasaulio šalims, save vadinančioms išsivystančiomis, kurioms reikalingas pasiteisinimas nuolat kontroliuoti padėtį ir kištis į trečiojo pasaulio nuolatinius karus, juos „malšinti“ ir niekada nebaigti šio proceso.

Kai kurios terorizmo ir kovos su terorizmu tendencijos. Sustiprėjus demokratijai senajam pasauliui JAV globa tapo nebereikalinga. Šalys pačios pradėjo pretenduoti į savo interesus, juos atvirai reikšti, ginti ir dėl jų kovoti. Stiprėjančioms šalims, pavyzdžiui, Rusijai, niekas nedraus aprioriškai modeliuoti situaciją, kad ji pradės ginti pasaulį nuo JAV „globos“, ir taip dviejų supervalstybių „globos“ zonos susikirs. Atsižvelgiant į tai, kad Rusijos branduolinė ginkluotė yra viena iš kliūčių JAV militaristinei invazijai į kitas šalis, neišvengiamai numatomas Rusijos ir Amerikos antagonizmas, jei šios šalys neieškos kompromisinių sprendimų. Pastaraisiais metais Rusijai kovojant su čečėnų terorizmu, jai palanku palaikyti JAV propaguojamą universalus terorizmo koncepciją, tačiau susidorojus su čečėnų kovotojais neišvengiama Rusijos invazija į kitas pasaulio šalis ir sankirta su JAV. Šiandien tokia invazija galima po universalus terorizmo vėliava, todėl tokia terorizmo koncepcija primetama tarptautinei bendruomenei.

JAV stiprėjant oligarchinei santvarkai, neišvengiamai stiprės visuomenės susipriešinimas šioje šalyje, todėl valstybę apims vidiniai neramumai ir konfliktai. Rusijoje priešingai – stiprės demokratiniai procesai, kurie ilgainiui pavers šalį oligarchine imperija, turinčia ambicijų vyrauti pasaulio politikoje.

Kitose šalyse, stiprėjant demokratinėms procesams, stiprės ir valstybės, kurios galės sudėtingesniais būdais nei terorizmas priešintis didžiųjų valstybių – JAV, Rusijos, taip pat Kinijos įtakai, todėl terorizmas įgis sudėtingesnes konflikto formas – labiau organizuotos jėgos akcijas, nukreiptas nebūtinai tik į civilius gyventojus. Neatmetami ir kariniai valstybių konfliktai, pasaulinio karo grėsmė.

Stiprėjant demokratinėms procesams, trečiojo pasaulio šalys bus atviresnės spręsti tarpusavio problemas. Stipriosios oligarchinės valstybės silpnės dėl savo vidinių prieštaravimų, todėl ilgainiui besitęsiant konfliktams, terorizmu ir kitomis formomis nė vienai šaliai nepasiekiant tam tikros lemiamos persvaros, šalys racionaliai supras, kad jos priverstos taikytis, siekti kompromiso ir taikos.

Pasaulyje stiprėjant demokratinėms procesams, tikėtina, kad tarptautinė bendruomenė kompromisinėmis priemonėmis sieks stabilumo ir bus atvira tam stabilumui įtvirtinti. Tik kompromisinėmis priemonėmis tegali būti įmanoma atkurti teisinę pasaulio bendruomenės pažeistų teisių ir pareigų pusiausvyrą. Tik tokiomis priemonėmis teįmanoma pasiekti dėl pažeistos teisių ir pareigų pusiausvyros atsirandančio terorizmo ir kitų konfliktų taikų suregulavimą.

Išvados

1. Kovose su terorizmu terorizmo apibūdinimas yra pagrindinis elementas, mėginant koordinuoti tarptautinį bendradarbiavimą, pagrįstą dabartinėmis priimtinais įprastinio karo taisyklėmis, at-

skiriant terorizmą nuo kriminalinių faktų, nuo atviro nesutariančių grupuočių karo, nuo aktų, kurie aiškiai matomi kaip protinio atsilikimo padariniai. Kai nėra vieno aiškaus ir visiems priimtino terorizmo apibrėžimo ir jo priežastinių ryšių suvokimo, kyla klausimų dėl kovos su terorizmu prasmingumo bei pagrįstumo. Tokiu atveju negalime būti tikri, kad šiuolaikinės demokratinės valstybės visais atvejais vartoja tinkamą terorizmo apibrėžimą, o kovodamos su teroristais nepažeidinėja žmogaus teisių. Dar daugiau abejonių kelia demokratinų valstybių, aktyviai dalyvaujančių kovoje su terorizmu, tam tikri veiksmai. Terorizmo sąvokos neapibrėžtumu naudojamosi žmogaus teisių pažeidimams nuslėpti. Terorizmo sąvoka negali būti atsietą nuo šio reiškinio priežastinių ryšių atskleidimo.

2. Terorizmo ir kitų konfliktų priežastys panašios, tačiau skiriasi kovos priemonės ir būdai. Terorizmą apibrėžia trys esminiai kovos būdų požymiai: 1) tyčinis smurtas, 2) nukreiptas prieš civilius arba civilius taikinius, 3) norint pasiekti politinius tikslus.

3. Terorizmas yra valstybių santykių teisių ir pareigų pusiausvyros pažeidimo rezultatas. Terorizmas, kaip mažai kainuojantis kovos būdas, silpnesnei šaliai tampa vienintele priemone teikti ir skelbti savo reikalavimus stipresnei konflikto šaliai, kuri atmeta kompromisinius taikos variantus.

4. Demokratija progresuoja ten, kur ji buvo silpna, ir regresuoja ten, kur ji buvo stipri. Laisvėjanti naujų pasaulio demokratinų šalių visuomenė reiškia vis daugiau interesų, o senųjų demokratijų oligarchiniai klanai nenori užleisti savo įtakos – „globos“, t. y. ekonominių ir kitų interesų zonų. Tada kyla konfliktai, kuriuos oligarchinėms vis dar ekonomiškai ir militaristiškai stipresnėms valstybėms nebūtina spręsti ieškant kompromiso, o naujosios, dar nepajėgios atviruose procesuose apginti savus interesus, belieka tik radikalūs kovos metodai, pasižymintys sąlyginiu pigumu ir dideliu psichologiniu poveikiu, todėl pasaulyje populiarėja terorizmas, kuris dažnai yra vienintelis kovos už savo teises būdas.

5. Pasaulinio terorizmo sąvoka neturi nei istorinio, nei sociologinio pateisinimo, nes neatitinka tikrosios padėties. Universalaus terorizmo sąvoka reikalinga tik toms senojo pasaulio šalims, save vadinančioms išsivysčiusiomis, kurioms reikalingas pasiteisinimas nuolat kontroliuoti ir kištis į trečiojo pasaulio nuolatinius karus, juos „malšinti“ ir niekada nebaigti šio proceso.

LITERATŪRA

1. **Hudson R. A.** The Sociology and Psychology of Terrorism. Report Prepared under an Interagency Agreement by the Federal Research Division, Library of Congress, 1999.
2. **Kuzavinis K.** Lotynų – lietuvių kalbų žodynas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
3. **Youngman A. J., Schmidt A.** Political Terrorism. – Amsterdam: SWIDOC, 1988.
4. **Diržytė A., Patapas A.** Terorizmo sociopsichologiniai ypatumai // Jurisprudencija. 2003. T. 38 (30).
5. **Todd E.** Après l' empire. Essai sur la décomposition du système américain. – Gallimard, 2004.

Terrorism: Reasons and Tendencies of Development

Dr. Darijus Beinoravičius
Mykolas Romeris University

Keywords: terrorism, terror, process of democracy, digarchy.

SUMMARY

In the article taking terrorism as problems of terrorism conception are discussed legal aspect of phenomenon into consideration. In nowadays society the conception of terrorism is becoming more and more actual, we hear it on the radio, television and read in newspapers. Speaking about terrorism, all the facts are based on emotional arguments. The need of more comprehensive analysis of this phenomenon stimulates to analyze terrorism deeply, because usage of terrorism conception, not concerned to reasons of it, makes fight

against terrorism as ideological tool, that makes big threat for human rights. In the article the reasons of terrorism and further tendencies of its development are analyzed.

When there is no definition of terrorism clear and acceptable for all and understanding of causal relations, arise questions about sensibility and well found of fight against terrorism. In this situation we cannot be sure, if contemporary democratic states in all cases uses right conception of terrorism and fight against terrorism not breaking human rights. Terrorism conception cannot be abstracted from revealing of causal relations.

In the article it is shown, that reasons of terrorism and other conflicts are similar, but there are different means and ways. Three of them characterize terrorism: 1) intentional usage of violence 2) directed to civilians and civil objects 3) to reach political aims. Terrorism is a result of infringement of rights' and duties' balance in interstate relations. Terrorism as much costing mean of fight is only one way for weaker side to show and announce their demands for stronger side of conflict, that is refusing variants of peace by compromise.

Democracy is in progress there, where it is weak and regresses there, where it was strong. Liberating new world democratic states society more and more express interests, and clan of old democracies' oligarchs do not want to let them have influence – "trusteeship" – of their zones of economical interest. Then raises conflicts, that there are no reason for oligarch and economical and military stronger states to find compromises to find conclusion, and the states, that are not able to defend their interests in open processes are left only radical methods of fight, that at first distinguishes their conditional cheapness and great psychological influence. This is a reason why terrorism, that is one of means of fight to defend rights and interests, is becoming so popular in the world. In the article universal conception of terrorism, that is reasonable for Old world states is criticized, that names themselves developed, that need to justify themselves to control and interfere to third world constant wars, suppress them and never and this process.

